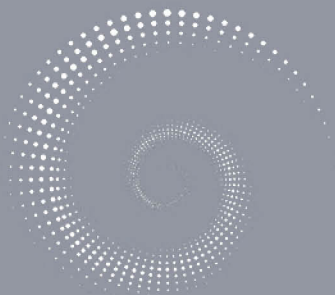


ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 50

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ



Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος 2023



ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 50

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έχει άλλες αρμοδιότητες παρά μόνο όσες του απονέμουν ρητά το Σύνταγμα και οι νόμοι που είναι σύμφωνοι μ' αυτό.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κατρούγκαλος Γ., «Η συνταγματικότητα της 'σύσκεψης των πολιτικών αρχηγών'», *Χαρμόσυνο Αριστόβουλου Μάνεση II*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998· Κουτνατζής Σ.-Ι., «Άρθρο 50», σε Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα: κατ' άρθρον ερμηνεία*, Σάκκουλας, 2017· Μανιτάκης Α., *Ο χαρακτηρισμός του πολιτεύματος και οι σχέσεις Προέδρου της Δημοκρατίας και Πρωθυπουργού*, Το Σ., 1982, σελ. 370-403· Μανιτάκης Α., *Οι συμβολισμοί του Προεδρικού θεσμού*, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 1/2022, σελ. 2-4· Σπυρόπουλος Φ., *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως «ρυθμιστής του πολιτεύματος»*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1990· Σπυρόπουλος Φ., *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, Εφαρμογές Διοικητικού Δικαίου, 1997, σελ. 1-10

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Σύνταγμα.....	1
II. Κοινό δίκαιο, υπερεθνικό και εφαρμοστικό	2
III. Εφαρμοστικοί διοικητικοί θεσμοί, διαδικασίες και εξωδικαστική προστασία.....	2
IV. Η δικαστική προστασία, τα ένδικα βοηθήματα και η νομολογία.....	3
V. Η ερμηνεία της διάταξης από τη θεωρία.....	3
VI. Η συνταγματική διάταξη στην πράξη.....	6
VII. Γενικά συμπεράσματα, διαπιστώσεις και προτάσεις	7

I. ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Άρθρο 50

«Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έχει άλλες αρμοδιότητες παρά μόνο όσες του απονέμουν ρητά το Σύνταγμα και οι νόμοι που είναι σύμφωνοι μ' αυτό».

Η διάταξη του άρθρου 50 Σ. εισήχθη το πρώτον στη συνταγματική μας ιστορία με το Σύνταγμα του 1864 (άρθρο 44), κατά το πρότυπο του άρθρου 78 του βελγικού

Συντάγματος του 1831¹. Σκοπός ήταν να αποτυπώσει πανηγυρικά τον περιορισμό των εξουσιών του Βασιλιά και να συμβολίσει τη μετάβαση από τη μοναρχική στη δημοκρατική αρχή². Με την ίδια διατύπωση επαναλήφθηκε στα μοναρχικά Συντάγματα του 1911 (άρθρο 44) και του 1952 (άρθρο 44), καθώς και στα δημοκρατικά Συντάγματα του 1925 (άρθρο 83) και του 1927 (άρθρο 86), με αναφορά προφανώς στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Το δικτατορικό Σύνταγμα του 1968 ήταν το πρώτο που χρησιμοποίησε τον όρο «αρμοδιότητες» αντί «εξουσίες»³, επιλογή που υιοθετήθηκε και από το ισχύον κείμενο⁴. Επίσης, από το Σύνταγμα του 1975 απαλείφθηκε ο χαρακτηρισμός «ιδιαιτέριοι» ως προς τους σύμφωνους με το Σύνταγμα νόμους (για τη σημασία της τροποποίησης βλ. παρακάτω υπό V).

- 2 Το άρθρο 50, παρότι θέτει μία βασική αρχή για την απονομή και την ερμηνεία των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας, δεν αναθεωρήθηκε το 1986 και παρέμεινε αμετάβλητο μέχρι σήμερα. Μαζί με το άρθρο 30 και το άρθρο 35 αποτελούν τα σημαντικότερα άρθρα του Συντάγματος για την κατανόηση του ρόλου του Προέδρου της Δημοκρατίας και του τρόπου άσκησης των αρμοδιοτήτων του. Επίσης, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη δημοκρατική αρχή, την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και τον χαρακτήρα του πολιτεύματός μας ως προεδρευόμενου και κοινοβουλευτικού (άρθρο 1 Σ).

II. ΚΟΙΝΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΤΙΚΟ

- 3 Η διάταξη του άρθρου 50 αφορά τον τρόπο άσκησης και ερμηνείας των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας και εξ αυτού του λόγου το ενωσιακό ή το διεθνές δίκαιο δεν τυχάνει εδώ εφαρμογής.
- 4 Δεν υπάρχει, αντιστοίχως, εφαρμοστικός νόμος του άρθρου 50 Σ.

III. ΕΦΑΡΜΟΣΤΙΚΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

- 5 Δεν υπάρχουν κανονιστικά διατάγματα ή άλλες πράξεις που να εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 50 Σ.

¹ Ν. Ν. Σαρίπολος, *Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον*, τ. Α', σελ. 90· Α. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος*, τ. II, 1965, σελ. 141.

² Α. Μάνεσης, «Η δημοκρατική αρχή εις το Σύνταγμα του 1864», σε: *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη*, τ. I, Σάκκουλας, 1980, σελ. 103· Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2020, σελ. 58.

³ Βλ. σχετικά Φ. Σπυρόπουλο, *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, Εφαρμογές Διοικητικού Δικαίου, 1997, σελ. 1 (υποσημείωση 1).

⁴ Ορθά κατά τη γνώμη του Ραίκου (Α. Ραίκος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τομ. II, , 2018, σελ. 57).

IV. Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΤΑ ΕΝΔΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Το άρθρο 50, ως εκ του αντικειμένου του, δεν έχει τύχει νομολογιακής επεξεργασίας. Ωστόσο, καθώς θεωρείται ένα από τα συνταγματικά θεμέλια της αρχής της νομιμότητας της διοίκησης (βλ. παρακάτω υπό V), αναφέρεται σε ορισμένες αποφάσεις, από κοινού με το άρθρο 26 παρ. 1 και 2, προκειμένου να θεμελιώσει την αρχή της νομιμότητας της διοίκησης και ειδικότερα τη μη δέσμευση του δημοσίου από την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων του άρθρου 361 ΑΚ (ΣτΕ Τμ. Β΄ 494/2020 και Τμ. Δ΄ 1208/2011).

V. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ

Πέρα από την αδιαμφισβήτητη ιστορική του αξία και τον πανηγυρικό του χαρακτήρα, καθώς προσδιορίζει την εξουσία του Ανώτατου Άρχοντα ως δοτή από τον κυρίαρχο λαό⁵, το άρθρο 50 Σ. αποτελεί εκ πρώτης όψης μία ταυτολογία⁶: Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να ασκήσει τις αρμοδιότητες που το Σύνταγμα του επιτρέπει να ασκήσει. Φαίνεται έτσι να διακηρύσσει emphaticά μία καταρχήν δυσπιστία ως προς την εξουσία του Ανώτατου Άρχοντα⁷, που δικαιολογείται λόγω της «θεσμικά αδύναμης» πολιτικής του νομιμοποίησης⁸. Ωστόσο, μία προσεκτικότερη ανάγνωση αποκαλύπτει ότι το άρθρο δεν στερείται κανονιστικού περιεχομένου.

Αρχικά, είναι σαφές ότι εισάγει ένα αρνητικό τεκμήριο αρμοδιότητας⁹ ή τεκμήριο αναρμοδιότητας¹⁰ εις βάρος του Προέδρου της Δημοκρατίας και υπέρ της Βουλής και (συνακόλουθα) του λαού¹¹. Το τεκμήριο αυτό αντιδιαστέλλεται σαφώς προς το θετικό τεκμήριο αρμοδιότητας που αναγνωρίζεται στη Βουλή¹².

⁵ Α. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος*, τ. II, ό.π., σελ. 142.

⁶ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2022, σελ. 707.

⁷ Ο Μανιτάκης αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το Σύνταγμα του 1975 γεννήθηκε με το σύνδρομο του «προεδρισμού», δηλαδή τον εφιάλτη μίας ενδεχόμενης σύγκρουσης μεταξύ Προέδρου της Δημοκρατίας και Πρωθυπουργού ή κυβερνητικής πλειοψηφίας (Α. Μανιτάκης, *Ο χαρακτηρισμός του πολιτεύματος και οι σχέσεις Προέδρου της Δημοκρατίας και Πρωθυπουργού*, Το Σ. 1982, σελ. 370-371).

⁸ Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β΄ Τόμος, 1993, σελ. 344 και 365.

⁹ Ε. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, 2021, σελ. 565.

¹⁰ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 707.

¹¹ Ε. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, ό.π., 2021, σελ. 565· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 709. Κατά τον Τσάτσο, ο κανόνας του άρθρου 50 τέθηκε προς κατοχύρωση των αρμοδιοτήτων των δημοκρατικά εκλεγμένων οργάνων (Εκλογικό Σώμα, Βουλή, Κυβέρνηση) και συνακόλουθα υπέρ της λαϊκής κυριαρχίας (Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β΄ Τόμος, ό.π., σελ. 344). Κατά τον Μάνεση, το τεκμήριο είναι υπέρ του λαού (Α. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος*, τ. II, ό.π., σελ. 142).

¹² Για μία όμως συνολική κριτική της έννοιας του τεκμηρίου αρμοδιότητας από τον Σπυρόπουλο, ο

- 9 Το άρθρο 50 Σ., ωστόσο, εισάγει και έναν ερμηνευτικό κανόνα. Επειδή, σύμφωνα με αυτό, οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι συγκεκριμένες, τυποποιημένες και, το σημαντικότερο, περιοριστικά απαριθμημένες¹³, η ερμηνεία τους πρέπει να είναι στενή και συστατική. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή, να συναχθούν σιωπηρά, κατόπιν αναλογικής ερμηνείας του Συντάγματος ή νόμου, οποιεσδήποτε άλλες αρμοδιότητες, πέραν των ρητά απαριθμούμενων στο κείμενο του Συντάγματος¹⁴. Υπό αυτή την έννοια, ο ερμηνευτικός κανόνας του άρθρου 50 περιλαμβάνει και τυχόν άτυπες αρμοδιότητες του Προέδρου¹⁵.
- 10 Η αναφορά του άρθρου 50 στους «νόμους που είναι σύμφωνα με [το Σύνταγμα]» πρέπει να νοηθεί και αυτή στενά, ώστε να αποκλειστεί κάθε δυνατότητα νομοθετικής αύξησης των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας¹⁶. Ειδικότερα, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι αντικείμενο του άρθρου συνιστούν οι νόμοι που είναι θετικά σύμφωνα (conformes) και εξειδικεύουν τις σχετικές διατάξεις του Συντάγματος και όχι απλά οι νόμοι που είναι αρνητικά συμβατοί (compatibles), δηλαδή δεν αντίκεινται προς το Σύνταγμα¹⁷. Εξάλλου αυτό προκύπτει από την ιστορική ερμηνεία της διάταξης που έκανε λόγο για «συνάδοντες προς το Σύνταγμα ιδιαίτερους νόμους»¹⁸.
- 11 Περαιτέρω, ο ερμηνευτικός κανόνας που περιέχει το άρθρο 50 διατρέχει όλο το συνταγματικό κείμενο και περιορίζει τον τρόπο άσκησης των ανατεθειμένων στον

οποίος υποστηρίζει ότι τεκμήριο αρμοδιότητας υπάρχει μόνο υπέρ του λαού ως φορέα της συντακτικής εξουσίας βλ. Φ. Σπυρόπουλο, *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, ό.π., σελ. 5 επ.

¹³ Α. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος*, τ. II, ό.π., σελ. 142· Ε. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, ό.π., σελ. 564-565.

¹⁴ Α. Μάνεσης, *Η δημοκρατική αρχή εις το Σύνταγμα του 1864*, ό.π., σελ. 107· Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β' Τόμος, ό.π., σελ. 345.

¹⁵ Φ. Σπυρόπουλος, *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως «ρυθμιστής του πολιτεύματος»*, 1990, σελ. 35. Αντιθέτως, κατά τον Μάνεση, το άρθρο 30 Σ. απονέμει στον Πρόεδρο μία «γενική αρμοδιότητα να διαμεσολαβεί στις σχέσεις μεταξύ Κυβέρνησης, Βουλής και Λαού (ως εκλογικού σώματος και τελευταίου κριτή) – ιδίως όταν αυτές διαταράσσονται – με στόχο τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του πολιτεύματος» (Α. Μάνεσης, «Η συνταγματική αναθεώρηση του 1986», σε: *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη*, τ. II, 2007, σελ. 388).

¹⁶ Α. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος*, τ. II, ό.π., σελ. 143. Κατά τον Μαυριά, αυτή η δυνατότητα αφορά μόνο τις διοικητικές αρμοδιότητες του Προέδρου, καθώς η θέσπιση οποιασδήποτε άλλης αρμοδιότητας μπορεί να γίνει μόνο με συνταγματική αναθεώρηση (Κ. Μαυριάς, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2021, σελ. 402).

¹⁷ Φ. Σπυρόπουλος, *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, ό.π., σελ. 4.

¹⁸ Σχετικά, το Σύνταγμα του Βελγίου ανέφερε τα εξής στο άρθρο 78: «*le Roi n'a d'autres pouvoirs que ceux que lui attribuent formellement la Constitution et les lois particulières portées en vertu de la Constitution*». Από το αυθεντικό κείμενο στα γαλλικά προκύπτει ότι δεν τίθεται ζήτημα «συμφωνίας» των νόμων προς το Σύνταγμα, αλλά γινόταν λόγος για ειδικές κατηγορίες νόμων που εκδίδονται δυνάμει του Συντάγματος (π.χ. οργανικοί νόμοι).

Πρόεδρο της Δημοκρατίας αρμοδιοτήτων. Ακόμα και όπου το κείμενο φαίνεται να καταλείπει στη διακριτική ευχέρεια του Προέδρου την έκδοση μίας πράξης (π.χ. άρθρο 44 παρ. 1), πρέπει να γίνεται ερμηνευτικά δεκτό ότι πρόκειται για δέσμια αρμοδιότητα¹⁹. Παράλληλα, από μία συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 30 παρ. 1, 50 παρ. 1 και 82 παρ. 1, προκύπτει ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν δικαιούται να ασκεί δική του πολιτική, που διαφοροποιείται από αυτήν της εκλεγμένης κυβέρνησης²⁰.

Κεντρική ιδέα του άρθρου 50 είναι συνεπώς ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας –και 12 κατά προέκταση το σύνολο της εκτελεστικής εξουσίας²¹– δεσμεύεται να ενεργεί μόνο *secundum legem* και *intra legem*²². Εξ ου και το άρθρο 50 αναγνωρίζεται από αρκετούς συγγραφείς, από κοινού με το άρθρο 26 παρ. 1 και 2, καθώς και το άρθρο 95 Σ., ως συνταγματικό θεμέλιο της αρχής της νομιμότητας της Διοίκησης²³.

Ωστόσο, παρότι η αρχή της νομιμότητας σαφώς τη δεσμεύει, ο κανόνας της 13 στενής ερμηνείας των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν μπορεί να επεκταθεί και στη δημοκρατικά νομιμοποιημένη Κυβέρνηση, η οποία κατά το άρθρο 82 παρ. 1 Σ. έχει την αρμοδιότητα της χάραξης της γενικής πολιτικής της χώρας²⁴. Αυτό το συμπέρασμα είναι αναπόφευκτο, αφού, εξάλλου, η αναγνώριση του τεκμηρίου αρμοδιότητας υπέρ της Βουλής, καταλήγει, εντός του κοινοβουλευτικού μας πολιτεύματος, εμμέσως στη θεμελίωση της αρμοδιότητας της Κυβέρνησης²⁵.

Η διάταξη του άρθρου 50, παρότι δεν αναφέρεται ονομαστικά στις μη αναθεωρητέες 14 διατάξεις του άρθρου 110 παρ. 1, ανήκει στις συνταγματικές διατάξεις που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος. Συνεπώς, έχει ορθά υποστηριχθεί ότι δεν υπόκειται σε αναθεώρηση²⁶, τουλάχιστον ως προς τον πυρήνα της. Ωστόσο, έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι με βάση τα σύγχρονα δεδομένα δεν μπορεί να αποκλεισθεί μία επουσιώδης τροποποίηση ή ακόμα και η κατάργησή της, καθώς μπορεί ευχερώς να συναχθεί και από το άρθρο 1 Σ²⁷.

¹⁹ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 708.

²⁰ Ibid.

²¹ Π. Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2015, σελ. 141· Φ. Σπυρόπουλος, *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, ό.π., σελ. 5.

²² Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 708.

²³ Ibid., σελ. 404· Α. Παντελής, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 2020, σελ. 375.

²⁴ Σ.-Ι. Κουτνατζής, Άρθρο 50, σε Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα: κατ' άρθρον ερμηνεία*, 2017, σελ. 973.

²⁵ Ε. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, ό.π., σελ. 565.

²⁶ Ε. Βενιζέλος, *Τα όρια της αναθεώρησης του Συντάγματος 1975*, 1984, σελ. 90· Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β' Τόμος, ό.π., σελ. 345.

²⁷ Σ.-Ι. Κουτνατζής, «Άρθρο 50», ό.π., σελ. 973.

- 15 Η νομοτεχνική διατύπωση του άρθρου 50 πάντως έχει γίνει αντικείμενο κριτικής, για τον λόγο ότι θα έπρεπε να περιλαμβάνει την εκτελεστική εξουσία στο σύνολό της και όχι μόνο τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας²⁸, ενώ έχει επισημανθεί ότι και η αναφορά στους «σύμφωνους με το Σύνταγμα νόμους» δημιουργεί «περιττές ερμηνευτικές δυσχέρειες»²⁹.

VI. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

- 16 Το άρθρο 50 θέτει ένα αρκετά ασφυκτικό πλαίσιο άσκησης των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας. Ωστόσο, στη Μεταπολίτευση, ιδίως μετά την αναθεώρηση του 1986, ο Πρόεδρος βρέθηκε απογυμνωμένος από όλες σχεδόν τις ουσιαστικές εξουσίες, τις αποκαλούμενες «υπερεξουσίες», που διέθετε –τουλάχιστον στα χαρτιά– στο αρχικό κείμενο του 1975. Συνέπεια αυτού, είναι να μην ασκεί ούτε καν τις αρμοδιότητες που ρητά του απονέμει το Σύνταγμα, με χαρακτηριστικότερη ίσως την αρμοδιότητα αναπομπής ψηφισμένου νομοσχεδίου (άρθρο 42 παρ. 1 εδαφ. Β΄ Σ). Δεν ελλοχεύει επομένως, κατά τα φαινόμενα, κίνδυνος παραβίασης ή καταστρατήγησης του άρθρου 50.
- 17 Εντούτοις, πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι η στενή ερμηνεία των προεδρικών αρμοδιοτήτων που επιβάλλει το άρθρο 50, δεν πρέπει να θεωρηθεί –λανθασμένα– ότι ισοδυναμεί με πλήρη εξάλειψη κάθε διακριτικής ευχέρειας του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αφενός, οι ίδιες οι διατάξεις του Συντάγματος επιβάλλουν, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και σε ειδικώς καθορισμένες περιστάσεις, την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους του, όπως ενδεικτικά συμβαίνει κατά την προσπάθεια σχηματισμού οικουμενικής κυβέρνησης, μετά την αποτυχία των διερευνητικών εντολών (άρθρο 37 παρ. εδαφ. γ΄ Σ). Αφετέρου, οι πολιτικές συνθήκες ορισμένες φορές απαιτούν πρωτοβουλίες υποβοηθητικές στην άσκηση των αρμοδιοτήτων του, που βρίσκονται σε μία «γκρίζα ζώνη» μεταξύ συνταγματικού κειμένου και πολιτικής πραγματικότητας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, υπό το φως του άρθρου 30 Σ., ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλείται να εκπληρώσει τον ρόλο του ως ρυθμιστής του πολιτεύματος³⁰, προσαρμόζοντάς τον, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Οι αρμοδιότητές του κατ' αυτόν τον τρόπο δεν αυξάνονται ούτε επεκτείνονται, απλά επιστρατεύονται τα μέσα που κρίνονται κάθε φορά αναγκαία

²⁸ Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2015, σελ. 141 (υποσημείωση 1)- Φ. Σπυρόπουλος, *Σκέψεις για το τεκμήριο της αρμοδιότητας*, ό.π., σελ. 5. Contra ο Τσάτσος, ο οποίος θεωρεί ότι το άρθρο διατηρεί τη σημασία του και ως προς τον αιρετό ανώτατο άρχοντα (Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β΄ Τόμος, ό.π., σελ. 344).

²⁹ Κουτνατζής Σ.-Ι., «Άρθρο 50», ό.π., σελ. 973

³⁰ Για τη διάκριση μεταξύ ρυθμιστικού ρόλου και ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων βλ. Γ. Κατρούγκαλο, Η συνταγματικότητα της 'σύσκεψης των πολιτικών αρχηγών', σε: Χαρμόσυνο Αριστόβουλου Μάνεση II, 1998, σελ. 218-220, με τις εκεί παραπομπές.

και κατάλληλα για την πιστότερη άσκησή τους. Έτσι, ο Πρόεδρος συγκαλώντας κατά πάγια πρακτική άτυπα σε στιγμές κρίσης το Συμβούλιο Αρχηγών, επιβεβαιώνει τον ρυθμιστικό του ρόλο, δρώντας ενισχυτικά σε περίπτωση αδυναμίας αυτορρύθμισης του κομματικού συστήματος³¹. Με τον ίδιο εξάλλου τρόπο μπορεί, για παράδειγμα, να ζητήσει να ενημερωθεί για ένα θέμα από τον αρμόδιο Υπουργό, πριν από την έκδοση μίας πράξης νομοθετικού περιεχομένου.

Γενικότερα, ο Πρόεδρος συμβολίζει στην εποχή μας τόσο την κρατική ενότητα και συνέχεια 18 όσο και την εθνική και κοινωνική ενότητα και αλληλεγγύη³². Επικοινωνεί με τον λαό σε τακτική βάση μέσω του τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, είναι παρών σε ποικίλες δραστηριότητες και εκδηλώσεις και εκπροσωπεί τη χώρα μας σε συναντήσεις με ομολόγους του στο εξωτερικό. Η επιτέλεση αυτού του ρόλου δημοκρατικού συμβολισμού της πολιτείας, δεν συνιστά άσκηση αρμοδιότητας, υπό στενή (νομική έννοια), αλλά πραγματοποιείται άτυπα, σε ένα διαπροσωπικό πεδίο³³. Ούτε αυτή η δραστηριότητα είναι προφανώς απεριορίστη ή ανέλεγκτη, καθώς υπόκειται στα κριτήρια που θέτει το άρθρο 30 Σ. Ωστόσο, εφόσον δεν πρόκειται για δημόσια τοποθέτηση ή παρέμβαση σε βασικά θέματα της πολιτείας και της πολιτικής, που ανατρέπει τη θεσμική ισορροπία μεταξύ Προέδρου, κυβερνώσας πλειοψηφίας και αντιπολίτευσης³⁴, δεν είναι ορθό να θεωρηθεί ότι καλύπτεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 50³⁵. Οι προεδρικές αρμοδιότητες είναι αυστηρά καθορισμένες, αλλά το πεδίο άσκησης του ρυθμιστικού ρόλου του Προέδρου εύπλαστο.

VII. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η διάταξη του άρθρου 50 έχει επί της ουσίας παραμείνει απaráλλακτη για ενάμιση 19 και πλέον αιώνα στη συνταγματική μας ιστορία. Ως αναπόσπαστο στοιχείο της δημοκρατικής αρχής και συμβολική αποτύπωσή της, έχει επιβιώσει διαφορετικών πολιτευμάτων αλλά και αναθεωρήσεων, όπως αυτή του 1986. Αυτή η τελευταία διαπίστωση έχει τη σπουδαιότητά της, καθώς αποδεικνύει ότι περιέχει ένα βαθύτερο κανονιστικό περιεχόμενο από την αυστηρή διευθέτηση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας³⁶. Από την άλλη, όπως αναλύθηκε παραπάνω (βλ. υπό VI), δεν έχει σταθεί εμπόδιο στην εξέλιξη του θεσμού του Προέδρου της Δημοκρατίας, σύμφωνα με τα δεδομένα και τις ανάγκες των καιρών μας.

³¹ Ibid., σελ. 220.

³² Α. Μανιτάκης, *Οι συμβολισμοί του Προεδρικού θεσμού*, 1/2022, σελ. 3.

³³ Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β΄ Τόμος, ό.π., σελ. 361.

³⁴ Ibid., σελ. 371.

³⁵ Φ. Σπυρόπουλος, *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως «ρυθμιστής του πολιτεύματος»*, ό.π., σελ. 42-43.

³⁶ Αντιθέτως, για τον Κουτνατζή το γεγονός ότι δεν τροποποιήθηκε το 1986 καταδεικνύει την περιορισμένη σημασία της [Σ.-Ι. Κουτνατζής, «Άρθρο 50», ό.π., σελ. 974].